

Potřeby

„Každý člověk pociťuje potřeby, ať tělesné, ať duševní různého druhu a stupně, z nichž některé mohou být k samé životní existenci nezbytně nutné (potřeby existenční), kdežto jiné vyskytují se teprve na vyšších stupních společenského a osvětového vývoje (potřeby kulturní).“²⁴⁰ V roce 1938 dospěl harvardský psycholog Henry A. Murray (1893–1988) se spolupracovníky k seznamu 20 vesměs psychogenních potřeb, z nichž některé nesměřují k pocitům libosti (např. potřeba ponížení). Potřeba je podle něj konstrukt označující sílu v oblasti mozku, která organizuje rozličné psychické procesy (vnímání, myšlení, cítění) s cílem **změnit stávající neuspokojivou situaci**. Na existenci potřeby může vnější pozorovatel usuzovat z toho, že osoba reaguje na určité podněty a vyjadřuje určitou emoci, též ze vzorce jejího chování a z konečného výsledku tohoto chování, při němž osoba vyjadřuje (ne)uspokojení. Potvrdit, že jde o potřebu, musí však sama osoba: Bez jejího subjektivního popisu vlastních pocitů, záměrů a cílů si pozorovatel nesmí být jist.²⁴¹ Murray takto zčásti řeší rozpor mezi „objektivním“ a „subjektivním“ vymezením potřeby. Někteří nazývají subjektivní vyjádření potřeby „**přáním**“.

Na chodbě plicního oddělení nás pacient požádá o cigaretu. Čeho se mu nedostává, co potřebuje? Zakouřit si, zní pravděpodobná odpověď. „Pár facek,“ reagovala jedna z tázaných.

Chápání potřeb a jejich uspořádání výrazně ovlivnil americký psycholog Abraham H. Maslow (1908–1970). V díle *Motivation and Personality* (Motivace a osobnost) představil roku 1954 **hierarchický model**, který si pomáhající obory oblíbily a mnohdy ho mechanicky přejímají, ač má spíše inspirovat. Hierarchie patrně neplatí: „U některých ... lidí může potřeba tvořivosti předcházet všechny ostatní.“²⁴² Potřeby z **nedostatku** (D – potřeby deficitní) se nacházejí „níže“ než potřeby **růstové** (B – potřeby bytí). Maslow sám však na příkladu poznávání, které může mít D i B charakteristiky, dokazuje, že oba typy jsou potřebné.²⁴³

Výrok „lékem na nudu je zvědavost; lék na zvědavost neexistuje“ se přičítá Anně Frankové. Potřeba poznávat měla ve válečných souvislostech ukrývaných nebo vězněných Židů duševně-duchovní význam.

V roce 1982 Hanzlíček (1977–1984, s. 1494) označuje potřebu za „velmi široký, nepřesně definovaný pojem představující hnací síly mechanismů chování“. Přes

240 Horáček (1901). Heslo Národní hospodářství. *Ottův slovník naučný*, XVII. díl, s. 1047–1050.

241 Viz Hall a Lindzey (1999).

242 Tamtéž, s. 171.

243 Tamtéž.

nepřesnost pojmu vycházejí dnes potřebám vstříc snad všechny pomáhající profese.²⁴⁴ Různé školy a různí autoři pojmenovávají základní lidské (tj. **duševně-duchovní**) potřeby odlišně a vidí spíše jejich vzájemné podmínění, vazby, vzorce a příp. polaritu²⁴⁵ než hierarchizaci. V transakční analýze najdeme hlad po podnětech, patření, uznání a struktuře; u psychologa Zdeňka Matějčka (1922–2004) potřebu podnětů, smysluplného světa (řádu), jistoty (patření), pozitivní identity (vlastní hodnoty) a otevřené budoucnosti²⁴⁶; americký psychiatr William Glasser (1925–2013), tvůrce terapie realitou a teorie volby, se při hledání, jak harmonizovat jedincovy touhy po **svobodě** a **patření**, zabýval potřebami přežití, lásky, moci, svobody a zábavy a předpokládal jejich genetickou podmíněnost; u Alberta Pessa (v terapeutickém směru *Pesso-Boyden System Psychomotor*) se od roviny genetické přes konkrétní po symbolickou zachází s potřebami místa, výživy, ochrany, podpory a limitů (ohraňování). **Patření, podněty** (příp. řád) se v seznamech potřeb vesměs opakují.

Pomáhající profese se shodují v tom, že nejtěžší je zjišťovat potřeby, přání a cíle u lidí, kteří si o nic neříkají, a zároveň lze předpokládat, že potřebují pomoc. Napětí mezi posuzováním potřeb a přání zvenku a „zevnitř“ zohledňuje dělení potřeb, které v roce 1972 navrhl sociolog Jonathan R. Bradshaw.²⁴⁷

1. **Normativní** (stanovená) potřeba: Odborníci stanoví „požadovanou úroveň“ nějakého jevu (např. počet žen ve vládě nebo počet pacientů na jednoho obvodního lékaře) a skutečnost je s ní porovnávána. Za takto určenými potřebami vnímáme normu stanovenou znalci.
2. **Pocitovaná** potřeba se rovná tomu, co si lidé přejí. Sama o sobě však není přiměřeným a dostatečným měřítkem „skutečných potřeb“. Jedinec si může předem říct, že „to nejde“, a přání nevyjádří nebo se ho obává vyjádřit, protože přiznání dané potřeby se dostává do rozporu s jeho sebepojetím.
3. **Vyjádřená** potřeba: Jde o potřebu pocitovanou, která je vyjádřena činem. Čekatelské listiny a dlouhé objednávací lhůty se mohou pokládat za výraz neuspokojené vyjádřené potřeby.
4. **Komparativní** potřeba se odhaduje na základě srovnání. Zkoumají se charakteristiky lidí a skupin lidí, kteří přijímají nějakou službu. Dá se pak předpokládat, že lidé a skupiny lidí, kteří mají stejné charakteristiky a danou službu nepřijímají, by z ní mohli těžit a mohli by mít její potřebu.

244 Například historii sociální práce lze podle Hartla (1997) chápat jako „příběh objevování potřeb a přetváření společnosti na systém schopný tyto potřeby uspokojovat“.

245 Viz Glasser (1999): patření versus svoboda, láska versus moc.

246 Tato potřeba je pravděpodobně kulturně specifická; patříme ke kulturám zaměřeným na budoucnost.

247 Viz např. Hartl (1997), Probstová a kol. (2006).